

De molen van Kilsdonk

Het **Kilsdonk** (ook: *Kilsdonkske*) is de benaming van een buurtschap gelegen op het drieplaatsenpunt Veghel, Schijndel en Dinther aan de Aa ter hoogte van de Kilsdonkse Molen onder Dinther. Vermoedelijk duidt de benaming op een te Veghel gelegen stuk hooiland met de benaming "Clein Kilsdonckske". Het geslacht Van Kilsdonck is eeuwenlang een bekende Veghelse familie geweest.

Het eerste lid in de benaming Kilsdonk is waarschijnlijk afgeleid van kil:

"Diep, geul, smal kanaal tusschen banken, droogten of platen in zee voor de kust; geul, kanaal, waterloop tusschen buitendijkse gronden -gorzen, schorren, slikken, waarden, zanden- in rivieren en stroomen; smalle en natuurlijke waterloop in het algemeen" (Woordenboek der Nederlandse Taal, 1829 -1916).

Bij de Kilsdonk vertakte de Aa zich in twee beddingen die iets verderop weer ineenvloeiden.

De oostelijke Aa-oever is ter plaatse wat hoger gelegen, zodat het tweede lid "donk" hier toepasselijk is. Mogelijk had het toponiem ook specifiek betrekking op het tussen de beide Aa-armen gelegen stuk grond waarop de Kilsdonkse molen zich tegenwoordig bevindt. "Donk"-toponiemen komen plaatselijk in het Aadal veel voor; Keldonk, Boerdonk en Beek en Donk. Aan Veghelse zijde lag bijvoorbeeld de Colckbempt die omschreven wordt als "gelegen in Veghel int Asdonck by die watermoelen van Kilsdonck". Blijkbaar werd plaatselijk een deel van het land langs de Aa ook aangeduid met de benaming Asdonk.

De molen van Kilsdonk is heel erg oud, reeds in 1433 wordt de watermolen vernoemd. Vroeger was er sprake van twee watermolens. De molens staan aan weerszijden van de molenloop, de oude kronkelende waterloop van de later rechtgetrokken Aa, de nieuwe bedding ligt meer naar het westen. De herstelde molenloop begint net voor de stuw, ter hoogte van het landgoed Zwanenburg. Via de molenloop en de molenkolk stroomt het water een stuk verderop weer in de Aa. Op de ene oever van de molenloop staat de korenmolen, op andere de oliemolen. In het stroomgebied van de Aa waren echter nogal wat waterafvoerproblemen. Wanneer er overstromingen waren, resulteerde dat in de gemeenten langs het Aa-dal tot schade aan de gewassen, in 1491 werd daarom bepaald dat de molens alleen in de winter mochten malen, zodat de afvoer van het rivierwater de rest van het jaar onbelemmerd doorgang kon vinden.

In 1799 werd de molen door de heer van Heeswijk verkocht. De nieuwe molenaar wilde in tegenstelling tot de oude regeling wél malen in de zomer. Hij vroeg daarom toestemming om een windmolen te mogen bouwen. De molen werd daarop in 1813 voorzien van een gevlucht (*wieken*). Zo ontstond er naast de oliemolen die op waterkracht werkt, een korenmolen die zowel door wind als water kon worden aangedreven. In de korenmolen werd rogge en boekweit gemalen en in de oliemolen werd koolzaad tot spijsolie en veevoer geslagen. In 1840 brandden beide molens af, waarna ze in steen werden herbouwd. In de vernieuwde molens, die in 1842 weer in bedrijf werden gesteld, werden veel ijzeren en stalen onderdelen verwerkt.

De afwateringsproblemen bleven voortbestaan en met name op de landerijen in de gemeente Veghel, waarvan de gemeentegrens bij de Kilsdonkse watermolen lag, was er wateroverlast. De gemeente kocht daarop in 1880 de molens en verwijderde de twee waterraderen en de molenstuw; het afwateringsprobleem was daarmee verholpen. Gevolg was wel dat het molengebouw in verval raakte. In 1882 werd een gedeelte van de oliemolen als woning gebruikt. Zo'n 45 jaar later kwam de korenmolen, die alleen nog op windkracht maalde, in eigendom van de familie Potters. Toen de molenstenen door motoren werden aangedreven en het gevlucht niet meer gebruikt werd, raakte de molen steeds verder in verval. In 1954 werden tenslotte de kap, de stelling en een deel van het metselwerk verwijderd en werd de oliemolen tot veevoedermaaldery omgebouwd. Hierna heeft de familie Potters verder verval van de molen voorkomen, maar later sloeg het verval opnieuw toe.

Uiteindelijk worden in de 21^e eeuw de molens gerestaureerd en weer maalvaardig gemaakt, waarbij een nieuwe zijtak van de Aa werd gegraven voor de aandrijving van het dubbele rad. In november 2008 was de restauratie gereed.